

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 31. – Рівне: РДГУ, 2005. – 106 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

Перспективи подальших розвідок з проблеми забезпечення професійної спрямованості майбутнього педагога-дошкільника вбачаємо у розробці й інших спецкурсів, які дали б можливість створити студентам більш сприятливі умови для особистого вибору в процесі здобуття вищої освіти. Це можуть бути такі спецкурси: “Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в музичному вихованні дошкільників”, “Дослідники дитинства”, “Музично-дидактичні ігри як засіб сенсорного розвитку дітей”, “Співи і пісенна творчість дошкільників”, “Особливості музичного виховання дітей раннього віку” та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г.В., Мордоус І.О. Інтегроване навчання: Навч.-метод. посіб. для аспірантів та магістрантів спеціальності “Дошкільне виховання”. – К.: Логос, 2003. – 116 с.
2. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики: Навч. посіб. – Рівне: Зелент, 2001. – 222 с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2004. – С. 129-136.
4. Програма спеціального курсу “Духовний потенціал музичного мистецтва” //Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посіб. – К.: Знання України, 2004. – С. 232-248.
5. Програми вищих педагогічних навчальних закладів: Для студ. спец-сті 6.01.01.01 “Дошкільне виховання” освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки “Бакалавр”: Частина II: Методики дошкільного виховання / О.Л.Богініч, Г.В.Беленька, Г.В.Сухорукова та інші. – К.: РІА “БЛІЦ”, 2004. – 198 с.
6. Сухарніков Ю. Вища школа України в контексті Болонського процесу // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2004. – № 1 (7). – С. 12-20.
7. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: Навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти. – 2-ге вид. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – С. 92-102.
8. Шевчук А.С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників. – Ф.: Поліфаст, 2005. – 332 с.

Резюме. Разработаны программы двух специальных курсов для будущих воспитателей. Осуществлена презентация основных составляющих каждой программы.

Ключевые слова: спецкурс, профессиональная направленность высшего образования, дошкольники, ритмика, музыкально-хореографические традиции.

Summary. The programs of to special courses for future teachers have been elaborated. The presentation of the main components of every program has been performed.

Key words: special courses, professional direction of high education, pre-school children, rhythmic, musical and choreographic traditions.

Одержано редакцією 22.09.2005

УДК: 372.2

Г.Ф. МЕНАЛЮК

ФОРМУВАННЯ ДОВЕДЕНЬ У ДОШКІЛЬНЯТ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ МАТЕМАТИКОЮ

Резюме. Стаття присвячена проблемі удосконалення процесу навчання дітей дошкільного віку елементам математики, зокрема, формуванню окремих логічних структур, необхідних для оволодіння математикою в школі і загального розумового розвитку. Актуальність цієї проблеми визначається головною метою національної дошкільної освіти – забезпечити різнобічний розвиток дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формування їх життєвої компетентності.

Ключові слова: логічне мислення, класифікація, узагальнення, доведення.

Постановка проблеми. Питання розумового розвитку дітей – одне з основних у педагогічних дослідженнях. Провідним у розумовому розвитку є процес формування мислення [6]. Мислення – це активний пошук зв'язків і відношень між різними подіями, явищами, процесами. Саме спрямованість на відображення зв'язків і відношень, які не спостерігаються прямо, на виділення в предметах і явищах суттєвого, важливого і несуттєвого, неважливого, а також загального і окремого відрізняє мислення від інших пізнавальних процесів.

Логічне мислення – це форма мислення, в процесі якої досягається об'єктивна істина шляхом міркувань та виконання логічних операцій.

Становлення логічних структур мислення – класифікації, серіації, упорядкування, розуміння збереження кількості, маси, об'єму і т.д. – виступає як важлива самостійна особливість загального розумового і математичного розвитку дитини-дошкільника. Процес формування математичних уявлень будується з врахуванням рівня розвитку наочно-дієвого і наочно-образного мислення дошкільника і має своєю метою створення передумов для переходу до більш абстрактних форм орієнтування в довіллі. Оволодіння різними практичними способами порівняння, групування предметів за кількістю, величиною, формою, просторовим розташуванням фактично закладає основи логічного мислення. В процесі формування математичних уявлень у

дошкільників розвивається вміння використовувати опосередковані способи для оцінки різних властивостей предметів (лічба – для визначення кількості; вимірювання – для визначення величин і т.д.), передбачати результат, по результату судити про вихідні дані, розуміти не лише видимі зовнішні зв'язки і залежності, але і деякі внутрішні, найбільш суттєві. Певним наслідком навчання дошкільників елементам математики виступає не лише сформована система математичних уявлень, але й основи наочно-схематичного мислення як перехідної ланки від конкретного до абстрактного. У дітей удосконалюється здатність до аналітико-синтетичної і класифікаційної діяльності, абстрагування і узагальнення.

Вчені О.В. Запорожець, Г.С. Костюк, Л.А. Венгер [3], У.В. Ульяновка, М.В. Вовчик-Блакитна, Л.Ф. Гиренко [4] та інші в своїх дослідженнях довели, що в умовах спеціального навчання повніше реалізуються і розвиваються мислительні можливості дитини. У процесі навчання діти не тільки засвоюють нові знання, а й оволодівають новими способами мислення.

Різні аспекти формування та розвитку логічних структур мислення в процесі формування елементарних математичних уявлень та умінь вивчалися Н.І. Баглаєвою [2], З.О. Михайловою, А.А. Столяром [7], К.Й. Щербаковою [8]. Заслугує уваги розроблена А.А. Столяром [7], Р.Ф. Соболевським методика введення дітей у світ логіко-математичних уявлень і властивостей, відношень, множин, операцій з множинами за допомогою логіко-математичних ігор, в яких моделюються такі логічні і математичні конструкції, а в процесі самої гри розв'язуються такі задачі, які сприяють прискореному формуванню і розвитку у дітей простих логічних структур мислення і математичних уявлень. Розвиваючий ефект багатьох таких ігор забезпечується використанням в них спеціального дидактичного матеріалу – логічних блоків.

Не менш важливими є рекомендації щодо прийомів, які сприяють розвитку у дітей умінь самостійно і нестандартно міркувати, грамотно обґрунтовувати свою точку зору, самостійно приймати рішення, не боятися завдань з багатьма варіантами розв'язку, обґрунтовані в дослідженнях Л.А. Венгера [3], К.Л. Крутій [5], Л.М. Проколієнко, О.А. Фунтікової, К.Й. Щербакової [8].

Разом з тим питання розвитку логічних умінь у процесі навчання елементам математики лишається не до кінця з'ясованим. Так, недостатньо розв'язане питання формування доведень у старших дошкільників.

Мета нашої статті – на основі експериментального дослідження зробити спробу визначити умови формування доведень в процесі формування елементарних математичних уявлень.

Результати експериментального дослідження. Як відомо, доведення – логічна дія, в процесі якої істинність думки обґрунтовується з допомогою інших думок, істинність яких уже доведена. Істинність судження доводиться на основі встановлення зв'язку між предметами і явищами за їх істотними ознаками.

Дослідження вчених, зокрема Л.Ф. Гиренко [4], дає можливість зробити висновок, що доведення властиві дітям старшого дошкільного віку. Вони виникають при наявності у дітей знань про предмет дослідження. Проте наявність знань не завжди веде до доведень, вони виникають в умовах спілкування, коли під сумнів ставиться відповідь дитини, коли її думка наштовхується на іншу, протилежну.

Проведений нами аналіз відповідей дітей та їхньої поведінки під час занять з математики показує, що діти в дитячому садку не звикли сумніватися. Здебільшого вихователі одразу ж схвалюють їх правильне висловлювання або категорично заперечують помилкове. Категоричне заперечення не сприяє виникненню доведення, бо виключає можливість іншої думки, гальмує сам процес мислення. Висловлений же сумнів, навпаки, активізує мислення, скеровує його в новому напрямку, підвищує результативність мислительного процесу. Якість доведення значною мірою залежить від міцних знань дітей про кількість, величину, форму, простір, час. Так, знання кількісного складу чисел з одиниць, зв'язків і відношень між суміжними числами дає можливість дитині довести не тільки те, що одне число більше, менше іншого, але і чому; знання основних геометричних властивостей фігур допомагає довести площинність або об'ємність тієї чи іншої фігури і т.д. Якщо таких знань немає, відповіді дітей на запитання вихователя бідні, здебільшого однослівні. Той, хто відповідає, не використовує багатьох фактів для доведення істинності своєї думки, бо не має достатніх знань про них. Навіть навідні запитання вихователя не завжди сприяють використанню цих фактів. Проте одних знань недостатньо для того, щоб діти, спираючись на них, доводили істинність своїх думок. У дітей мають бути сформовані потрібні узагальнення, спираючись на які, вони б доводили істинність своєї думки. Розвиток узагальнень в значній мірі забезпечується формуванням умінь здійснювати операції класифікації, адже для проведення класифікації необхідно вміти аналізувати матеріал, співставляти один з одним окремі його елементи, здійснювати на цій основі узагальнення, розподіляти предмети на групи на основі виділених у них і відображених у слові – назві групи – спільних ознак. Таким чином, проведення класифікації передбачає використання таких способів мислення, як порівняння і узагальнення. Не меншу роль у розвитку узагальнень відіграють і операції серіації, суть яких полягає у впорядкуванні об'єктів за ступенем інтенсивності однієї чи декількох ознак.

Отже, належний рівень доведень забезпечується належним обсягом математичних знань, їхньою усвідомленістю та осмисленістю, міцністю та дієвістю, розвиненим узагальненням.

Матеріали проведеного дослідження показують, що початкові математичні знання засвоюються дітьми ефективніше, якщо діти пізнають їх у взаємному зв'язку, бо початкові математичні поняття – дочислові, числові, просторові, часові – тісно пов'язані між собою. Так, формування понять про кількість пов'язано з вмінням мислено відокремити кількісні відношення предметів від інших ознак даної сукупності, а саме: від кольору, форми, величини, просторового розміщення. Ці якості та особливості предметів, безумовно, треба

вміти побачити і виділити. Таким чином, процес пізнання кількісних відношень тісно зв'язаний з умінням розглядати предмети немовби з різних боків: з боку кількісних відношень елементів сукупності, а також величини цих елементів у цілому, величини їх окремих параметрів (висоти, довжини, ширини, товщини), кольору, форми, просторового розміщення тощо. Через те педагогу треба уміло організувати процес формування уявлень і понять про колір, форму, величину елементів множинності, пов'язавши його з процесом формування понять про кількісні відношення. Це сприятиме швидкому утворенню початкових математичних узагальнень, бо якості елементів множини, що підлягають абстрагуванню, будуть уже якоюсь мірою пізнані, а це полегшить і прискорить процес мисленого відокремлення та виділення кількісних відношень предметів. Крім того, взаємно зв'язані відомості, здобути внаслідок дослідження предметів, явищ, їх особливостей і відношень, здебільшого засвоюються міцніше, якщо вони включаються у різноманітні системи умовно-рефлекторних зв'язків. У процесі такого навчання один предмет розглядається з різних боків для того, щоб пізнати його зміст. Одні й ті самі предмети поповнюють різні категорії знань. Внаслідок такого навчання діти не тільки набувають певних знань, а й навчаються логічно мислити.

Щоб діти відстоювали свої думки, треба стимулювати їх до цього. Покажемо це на прикладі частини заняття з математики у старшій групі.

Вихователь: Діти, яке число більше 6 чи 5?

Оля: Число 6 більше, а число 5 – менше.

Вихователь: А як ти доведеш, що число 5 менше 6?

Оля: Тому, що число 5 має п'ять одиничок, а число 6 аж шість одиничок.

Вихователь: На скільки число 6 більше 5?

Оля: Число 6 більше числа 5 на один.

Вихователь: Діти, а як ще можна довести, що число 6 більше 5 на один, а число 5 менше 6 на один?

Доведи, Любо, це дітям.

Люба підходить до таблиці з двома смужками, що висить біля столу вихователя і викладає 5 кружечків на верхній смужці та 6 квадратів на нижній смужці, потім говорить:

- Ось п'ять кружечків, їх менше, ніж 6 квадратів. Не вистачає одного кружечка, щоб їх було стільки ж, скільки квадратів.

Вихователь: Як можна по-різному зробити порівну кружечків та квадратів?

Люба: Ми можемо зробити порівну, якщо до 5 кружечків додамо ще 1 кружечок, то стане їх 6, стільки ж, скільки квадратів. Але можна зробити й по-іншому: ми від 6 квадратів віднімемо 1, і стане їх 5, стільки ж, скільки кружечків.

Саме до такої відповіді з доведенням слід привчати старших дошкільників, розвиваючи в них логічне мислення. У старшому дошкільному віці в процесі формування у дітей кількісних, просторових і часових уявлень доцільно використовувати розв'язання дітьми задач-запитань, логічних задач, які вимагають від дітей виконання аналізу і синтезу, порівняння і зіставлення, узагальнення, умовиводів. Ось деякі з них:

** В одній склянці чаю 2 столових ложки цукру. В другій – 4 чайних ложки цукру. В котрій склянці чай солодший?*

** Оленка відпочивала у бабусі на селі ціле літо, а Сергійко лише три місяці. Хто довше відпочивав у бабусі?*

** Дня важить менше, ніж кавун, а кавун – менше, ніж гарбуз. Що легше: дня чи гарбуз?*

** У Марійки було три стрічки. Одну з них вона розрізала на 2 стрічки. Скільки стрічок стало у Марійки? Скільки довгих, скільки коротких?*

Даючи відповідь на запитання, дитина повинна пояснити, чому вона думає саме так, а не інакше. Якщо діти не можуть дати відповідь, то в пошуках відповіді вихователю слід мислити в голос разом з дітьми. Задачі-запитання, логічні задачі можна використовувати по одній, дві на кожному занятті при засвоєнні відповідного програмового завдання, враховуючи, наскільки пізнавальний досвід дітей дасть змогу розв'язати відповідне завдання.

Навчаючи дітей самостійному мисленню у процесі засвоєння різних розділів програми з елементарної математики, вихователь значно полегшить процес засвоєння дітьми суті арифметичної дії, процес самостійного і обґрунтованого виділення дітьми способу розв'язання арифметичних задач при навчанні їх обчисленню.

Особливо ефективно впливає на вправління у логічному мисленні відгадування дітьми загадок з елементами математичного змісту: *4 ноги, а ходити не може; хто за рік 4 рази перевдягається; один говорить, двоє дивляться, двоє слухають; утрюх їдуть братці верхи на конячці* тощо. В загадках математичного змісту аналізується предмет з кількісної, просторової, часової точки зору, підмічені найпростіші математичні відношення. Загадки допомагають розв'язувати ряд логічних завдань, оскільки самі завжди в собі містять різноманітні логічні задачі й питання в прихованій формі. І відгадати їх, значить знайти рішення, тобто здійснити досить складну математичну операцію. Відгадування загадок – це вправління у вмінні розмірковувати і доводити свої міркування; це розвиток здатності аналізувати та узагальнювати; це формування вміння самостійно робити висновки і умовисновки. Відгадування загадок можна планувати як складову частину занять з математики. Щоб процес відгадування загадок мав розвиваючий ефект, необхідно сформулювати у дитини певні вміння, а саме: уміння виділяти вказані у загадці ознаки невідомого об'єкта і співставляти ці ознаки між собою; уміння виділяти всі ознаки, названі в загадці; умінні доводити правильність свого рішення.

Вправляння у доведенні можуть слугувати задачі-жарти. В них повністю витримана зовнішня форма арифметичної задачі: дана умова, є числові дані, питання. Але для правильного їх розв'язання не вимагається виконання арифметичних дій, вони базуються на здогадці, кмітливості. Наприклад:

* У бабусі Одарки – внучечка Марійка, кіт Пушинка, собака Сніжинка. Скільки у бабусі онуків?

* Півень голосно кричить. Душ п'ять може розбудить. Скільки ж півнів посадити, щоб душ 10 розбудити?

* Мені назустріч бігли курчата: одне попереду двох, одне – між двома, одне позаду двох. Скільки бігло всього курчат?

Розв'язуючи задачі-жарти, діти переконуються в тому, що, перш ніж дати відповідь на запитання задачі, потрібно подумати, чи може так бути в житті; тим самим у них розвивається критичне мислення, критичне ставлення до змісту задачі. Привчаючи дітей вдумуватися у відповідність змісту задачі реальному життю, ми сприяємо тим самим глибшому пізнанню оточуючого життя, даємо дитині зрозуміти, що математика тісно пов'язана з фактами і явищами навколишнього світу і діяльності людей; вчимо розглядати кількісні явища у різних зв'язках і залежностях.

Важливою педагогічною умовою формування вміння доводити є використання графів під час розв'язування задач. Графом називають схему, яка складається з точок і ліній, що сполучають ці точки. Як показує дослідження, діти глибше усвідомлюють зв'язки між даними та шуканими величинами задачі, якщо ці зв'язки подано за допомогою графа. Використання графів при розв'язуванні задач допомагає:

а) формувати в дітей такі прийоми розумової діяльності, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення;

б) урізноманітнювати вправи, що сприяють удосконаленню обчислювальних навичок, і підвищувати до них інтерес дітей;

в) формувати узагальнений підхід до розв'язування задач однієї структури.

Роботу над задачею з використанням графа доцільно проводити так, щоб діти:

а) побудували граф до задачі (за допомогою педагога);

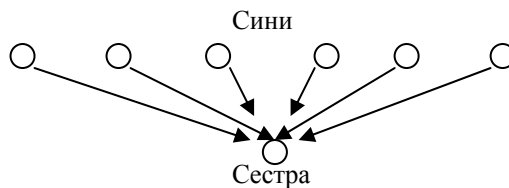
б) прочитали його;

в) самостійно склали граф до аналогічної задачі;

г) склали задачу за поданим графом.

Наприклад, задача "У дядька Панаса шестеро синів і кожен з них має сестру. Скільки всього дітей у дядька Панаса?".

Граф:

Відповідь: у дядька Панаса семеро дітей.

Висновки. Результативність описаного підходу до організації педагогічного процесу з формування елементарних математичних уявлень виявилася в значній активізації мислительної діяльності дошкільнят. Показниками мислительної активності дітей на заняттях з математики можна вважати умінні помічати і виправляти свої помилки і помилки товаришів, задавати запитання, доводити і відстоювати правильність свого міркування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – 62 с.
2. Баглаєва Н.І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят // Дошкільне виховання. – 1999. – № 7. – С. 13-14.
3. Венгер Л.А., Венгер А.Л. Домашня школа мышлення. – М., 1994. – 239 с.
4. Гиренко Л.Ф. Формування доведень у дошкільнят // Дошкільна педагогіка і психологія. – Випуск 3. – К., 1967. – С. 58-61.
5. Крутій К., Плетеницька Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. – Запоріжжя, 2002. – 156 с.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – К., 2004. – С. 184-201.
7. Формирование элементарных математических представлений у дошкольников / Под ред. А.А. Столяра. – М., 1988. – 302 с.
8. Щербакова К.Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників. – К., 1996. – 450 с.

Резюме. Стаття посвячена удосконаленню процесу обучения дошкільників елементам математики, в частности формированию доказательств. Актуальность этой проблемы определяется целью национального дошкольного воспитания – обеспечить всестороннее развитие ребенка в соответствии с его задатками, способностями, индивидуальными психическими и физическими особенностями, культурными потребностями.

Ключевые слова: логическое мышление, классификация, обобщение, доказательства.

The Summary. The Article is dedicated to improvement of the process of the education of the children of preschool age element mathematicians, in particular shaping proof. Urgency of this problem is defined by purpose of the national preschool education – provide the all-round development a child in accordance with his(its) deposit, ability, the individual psychic and physical particularity, cultural need.

The Keywords: logical thinking, categorization, generalization, proof.

Одержано редакцією 16.09.2005

УДК: 371.21

В.С. БОРОВА

ВПЛИВ ЧУТТЯ МОВИ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКА

Резюме. У статті розкривається сутність поняття чуття мови, з'ясовується вплив окресленого феномену на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку.

Ключові слова: чуття мови, мовлення, спілкування, мовленнєва діяльність, коригування вад звукової культури мовлення.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасної дошкільної лінгводидактики спрямовують навчально-виховний процес на реалізацію комунікативно-діяльнісного підходу до розвитку мовлення дітей. Воно сповна виконуватиме функцію спілкування в тому випадку, коли дитина володітиме звуковою культурою мовлення. Її поняття трактується вченими неоднозначно. Ми дотримуємося визначення А.М. Богуш, як найбільш, на наш погляд, обґрунтованого. “До чинників звукової культури мовлення належить чітка артикуляція звуків рідної мови, фонетична та орфоепічна правильність мовлення, мовленнєве дихання, сила голосу, темп мовлення, фонематичний слух та засоби інтонаційної виразності (наголоси, логічні паузи, ритм, тембр, мелодика)” [1, 272]. Досліджуваний феномен багатоаспектний і складний за структурою, а тому процес виховання звукової культури мовлення у дітей дошкільного віку нерідко вимагає коригування. Педагогічне коригування – це цілеспрямований вплив педагога на мовлення дітей з метою виправлення вад, викликаних порушенням артикуляції звуків, звуковимови, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, орфоепічних норм вимови, сили голосу, темпу мовлення та засобів інтонаційної виразності. Аналіз досліджень лінгводидактики, педагогіки, дефектології з проблеми розвитку мовлення показав, що в них розглядається феномен чуття мови як такий, що певним чином впливає на оволодіння мовою і мовлення.

Завданням нашої статті було: 1) проаналізувати сутність поняття чуття мови; 2) з'ясувати функції окресленого феномена в розвитку мовлення дошкільників; 3) встановити наявність наукових досліджень, предметом яких було вивчення впливу чуття мови на ефективність коригування вад мовленнєвого розвитку дошкільника.

Виклад основних положень. Лінгводидакти чуття мови трактують як сукупність відчуттів, що безпосередньо відображають зв'язки й відносини, характерні для мови як складної об'єктивної системи засобів взаємного спілкування людей [2, 42]. У словнику логопеда мовне чуття тлумачиться як “інтуїтивна реакція на дану форму висловлювання і т.п. зі сторони особи, для якої дана мова є рідною, як критерій правильності мовлення” [3, 371]. Фізіологічною основою чуття мови, як стверджують Л.С.Цветкова та Л.С. Глазман, є “динамічні стереотипи, системи мовленнєвих асоціацій, що об'єднані у функціональний комплекс. Основна їх особливість – автоматизованість” [4, 10].

Вперше науковий інтерес до названого феномена виявили лінгвісти. Зокрема, Я.А. Бодуен де Куртене стверджував, що “чуття мови – не вигадка, не суб'єктивний обман, а категорія (функція) дійсна, позитивна, яку можна визначити за допомогою її якостей і дій, підтвердити об'єктивно, довести фактами” [5, 311]. Емоційно описав мовне чуття К.Д.Ушинський. “Мимоволі дивуєшся чуттю, з яким дитина підмічає надзвичайно тонко різницю між двома словами. Дитина, почувши нове для неї слово, починає відмінювати його, поєднувати з іншими словами досконально правильно. Чи могло б це бути, якби дитина, засвоюючи рідну мову, не засвоювала б часточки тієї творчої сили, яка дала народу можливість створювати мову” [4, 124].

В.В. Виноградов, Л.В. Щерба відзначили вплив окресленого феномена на підвищення культури мовлення; Л.І. Божович, Л.І. Айдарова – на засвоєння рідної та іноземної мов; Р.С. Левіна, Ж.М. Глазман, І.В. Ковригіна – на розвиток мовлення дітей, що мають складні його вади.

Важливими є результати пошуків М.М. Гохлернера, Г.В. Сйгера про психологічні механізми чуття мови. Названі вчені у своїх дослідженнях керувалися висновком П.Я. Гальперіна про те, що за своїм розвитком “дії за чуттям є продуктом сформованої розумової дії, коли ситуація впізнається за характерними ознаками, дії викликаються пусковими подразненнями, а контроль за ними здійснюється за “чуттям” того, як виконується динамічний стереотип і наскільки виконання “узгоджується” з його нервовою моделлю, з “акцептором дії”” [6, 89]. За М.М. Гохлернером, Г.В. Сйгером “чуття мови – це сума знань про мову, що отримана в результаті неусвідомленого узагальнення багаточисельних актів мовлення, що функціонує у вигляді мовленнєвих уявлень індивіда і регулює “правильність” і нормальність мовлення індивіда” [9, 11]. Ця система у випадку необхідності є основою для оцінки мовленнєвих фактів.

ЗМІСТ

<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія.....	4
<i>Плохій З.П.</i> Типи емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи.....	7
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна позиція викладача у розвитку творчої індивідуальності студента – майбутнього педагога.....	11
<i>Горопаха Н.М.</i> Співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей.....	15
<i>Янцур Л.А.</i> Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини.....	21
<i>Крайнова Л.В.</i> Інтелектуально-мовленнєвий розвиток дошкільників засобами ознайомлення з елементами природничої історії.....	27
<i>Безлюдна В.І., Корчакова Н.В.</i> Самопрезентаційна складова педагогічної діяльності вихователя дитячого садка.....	31
<i>Маліновська Н.В.</i> Особливості розвитку фонематичного слуху та навичок звукового аналізу слів у дошкільників.....	34
<i>Степанова О.І.</i> Активізація пізнавальної діяльності дошкільників у процесі засвоєння лексики рідної мови.....	37
<i>Белова С.А.</i> Мотивація навчальної діяльності учнів у бременських експериментальних школах початку ХХ ст.....	40
<i>Шевчук А.С.</i> Спецкурси як умова забезпечення професійної спрямованості освіти майбутнього педагога – дошкільника.....	43
<i>Меналюк Г.Ф.</i> Формування доведень у дошкільнят в процесі оволодіння математикою.....	48
<i>Борова В.Є.</i> Вплив чуття мови на розвиток мовлення дошкільника.....	52
<i>Козлюк О.А.</i> Методи і прийоми формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.....	54
<i>Марчук Г. В.</i> Дорослий як чинник соціалізації дітей дошкільного віку.....	56
<i>Косарева О.І.</i> Особливості емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.....	60
<i>Мірошина Г.Г.</i> Компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу.....	64
<i>Попова І.І.</i> До питання психології сприймання дитиною-дошкільником літературного твору в науковій спадщині О.В. Запорожця.....	67
<i>Глінчук Ю.О.</i> Виховання почуття милосердя дітей молодшого шкільного віку в процесі значущої для них діяльності в умовах кардіоревматологічного санаторію.....	69
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки у старших дошкільників засобом гри.....	73
<i>Єлманова С.В.</i> Динаміка розвитку допитливості в дошкільному віці.....	77
<i>Ігнатенко Л.П.</i> Художня література як засіб виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	81
<i>Кравець Л. М.</i> Рівні вивчення рефлексивного компоненту педагогічної діяльності.....	84
<i>Герасимчук Ю.О.</i> Особливості формування професійно-пізнавальних інтересів у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови.....	88
<i>Лещенко Г.П.</i> Перспективність у формуванні мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів.....	92
<i>Онищук І.А.</i> Актуальність проблеми художньо-естетичних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	96
<i>Одерій Л.Є.</i> Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників як актуальна проблема сучасної педагогіки.....	99

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Поніманська Т.І.*
Відповідальний за підготовку збірника до видання *Яциур М.С.*
Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*
Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 26.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,51. Замовлення № 2/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки
і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 31. — Рівне: РДГУ, 2005. — 106 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3